

BO'LAJAK DEFEKTOLOGLARNING KASBIY FAOLIYATIDA BOLALARDAGI DIQQAT YETISHMASLIGI VA GIPERAKTIVLIK SINDROMI BILAN BARTARAF ETISH TEXNOLOGIYALAR.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13957862>

Karimova Nadiya Baxoniddinovna

Namangan Davlat Pedagogika Instituti Pedagogika fakulteti Maxsus pedagogika (logopediya) yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada giperaktivlik nima, giperaktivlik sindromi va ularning kelib chiqish sabablari, diqqat yetishmasligi, beparvolik, diqqat yetishmasligining o'ziga xos xususiyatlari, giperaktivlikni oldini olish va davolash usullari haqida ochib berilgan.*

Kalit so'zlar: *giperaktivlik, diqqat, beparvolik, sindrom, maktab, tarbiya, xulq-atvor*

Abstract: *This article explains what hyperactivity is, hyperactivity syndrome and its causes, inattention, inattention, special features of inattention, methods of prevention and treatment of hyperactivity.*

Key words: *hyperactivity, attention, inattention, syndrome, school, education, behavior*

Аннотация: *В данной статье объясняется, что такое гиперактивность, синдром гиперактивности и его причины, невнимательность, невнимательность, особенности невнимательности, методы профилактики и лечения гиперактивности.*

Ключевые слова: *гиперактивность, внимание, невнимательность, синдром, школа, образование, поведение.*

KIRISH:

Diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromi (inglizcha: attention deficit hyperactivity disorder (ADHD)) bolalik davrida boshlanadigan ruhiy xulq- atvorning buzilishi hisoblanadi. U o'zida diqqatni jamlash, giperaktivlik bilan bog'liq qiyinchiliklar va yomon boshqariladigan impulsivlik kabi alomatlarni namoyon qiladi. Nevrologik nuqtai nazardan diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromiga hech qanday davo chorasi topilmagan doimiy va surunkali sindrom sifatida qaraladi. Ba'zi bolalarning aynan 30%ida bu sindrom paydo bo'lib "o'sishni" boshlaydi yoki bolaning ulg'ayish davrida unga moslashadi deb ishoniladi. (ingliz. attention-deficit/hyperactivity disorder: combined presentation), diqqat yetishmasligi / giperaktivlik buzilishi: aralash tip — DEHB-C (ingliz.other specified attention-deficit/hyperactivity disorder), diqqat yetishmasligi / boshqa belgilangan diqqatning yetishmasligi / giperaktivlik buzilishi. (ingliz. unspecified attention-deficit/hyperactivity disorder), aniqlanmagan e'tiborning yetishmasligi / giperaktivlik buzilishi.XKT-11 (2018) da DEHB alohida tashxis sifatida qayd etilgan. Kasallikning quyidagi kichik turlari kuzatiladi: - 6A05.0: Asosan beparvolik ko'rsatilgan.

-6A05.1: Asosan giperaktivlik — impulsivlik. - 6A05.2: Aralash turi. -6A05. Y: Boshqa belgilangan turi.

- 6A05. Z: Aniqlanmagan turi. Amerika Qo'shma Shtatlari aholisining fikriga ko'ra, bu sindrom odamlarning 3- 5 foizida, shu jumladan bolalarda ham, kattalarda ham uchraydi. DEHB ko'proq o'g'il bolalarda aniqlanadi. O'g'il bolalar va qizlar o'rtasidagi nisbiy tarqalish diagnostika mezonlari, tadqiqot usullari va o'rganish guruhlari (shifokorga yuborilgan bolalar; maktab o'quvchilari; umumiy aholi)ga qarab 3: 1 dan 9: 1 gacha belgilanadi. DEHB tarqalishining taxminlari ham ushbu omillarga bog'liq [1]

Giperaktivlik - bu odamning jismoniy faolligi va qo'zg'aluvchanligi me'yordan oshib ketadigan, noadekvat va samarasiz bo'lgan holat. Bu holat, asosan, bitti harakat faoliyatida namoyon bo'ladi: bolalarda oldinga va orqaga yugurish, shov-shuvlilik, shuningdek, gapiruvchanlik, kattalarda harakatchanlik, bezovtalik, atrofdagilarning o'zlarining bezovtalanishiga toqat qila olmaslik shaklida namoyon bo'luvchi faoliyat.

Diqqat yetishmasligi va giperaktivlik sindromi tushunchasi atrofida juda ko'p tushunmovchiliklar mavjud. Bu tushunmovchiliklar bolalardagi uch xil qiyinchilik - e'tiborsizlik giperaktivlik va impulsivlik birga uchrashi kerak degan noto'g'ri qarashdan kelib chiqadi.

Ammo diqqatni jamlolmaslik bilan nomoy bo'luvchi ko'rinishi ham mavjud bo'lib, bu guruhdagi bolalar osongina chalg'ishadi va doimiy e'tibor talab qiladigan narsalar, masalan, uy vazifasiga diqqat qaratishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Menimcha, bu odamlar sindrom haqida ko'pincha anglamaydigan jihatlardan biridir, chunki bola jim o'tiribdi, gapirsam takrorlayapti degan fikrda bo'lishadi. [2]

Beparvolik 1.Ko'pincha detallarga e'tibor bera olmaydi: beparvolik tufayli maktab topshiriqlarida, bajarilgan ishlarda va boshqa faoliyatda xatolarga yo'l qo'yadi(masalan, detallarni o'tkazib yuboradi, ishni noto'g'ri bajaradi). Odatda topshiriqlarni bajarish yoki o'yin o'ynashda diqqatni jamlashda qiynaladi (masalan, ma'ruzalar, suhbatlar yoki uzoq vaqt o'qish paytida diqqatni jamlashda qiyinchiliklar). 2.Ko'pincha o'yin o'ynayotganda yoki topshiriqni bajarish vaqtida qiyinchilik bilan e'tibor ko'rsatadi (masalan, chalg'imasdan ma'ruzalar tinglashi yoki uzoq vaqt kitob o'qib o'tira olmaydi) .3.Ko'rsatmalarga rioya qilmaydi va maktab topshiriqlarini, vazifalarini yoki odatiy ish vazifalarini bajarmaydi (masalan, topshiriqlarni boshlagan taqdirda, osongina chalg'iydi va tezda diqqatini yo'qotadi). 4.Ko'pincha topshiriqlarni va boshqa tadbirlarda qatnashishda qiyinchiliklarga duch keladi (masalan, ketma-ket topshiriqlarni boshqarishda qiynalish; materiallar va shaxsiy narsalarni tartibda saqlashda qiyinchiliklar; tartibsizlik; vaqtni noto'g'ri boshqarish; belgilangan muddatlarga rioya qilmaslik).

5.Odatda uzoq davom etadigan aqliy kuch talab qiladigan vazifalarni bajarishdan qochishga intiladi (masalan, maktab va uy vazifalari; katta yoshli o'smirlar va kattalarda, hisobotlarni tayyorlash, shakllarni to'ldirish, uzun maqolalarni umumlashtirish). 6.Maktabda va uyda kerakli narsalarni tez-tez yo'qotadi (masalan, o'quv qurollari, qalamlar, kitoblar, asboblari, hamyonlar, kalitlar, hujjatlar, ko'zoynaklar, mobil telefonlar,

soyabonlar, qo'loqlar, uzuklar). 7.Ko'pincha osongina chalg'iydi (katta o'smirlar va kattalarda bu shunchaki keraksiz fikrlar bo'lishi mumkin).Kundalik vaziyatlarda unutulganlikni namoyon qiladi (masalan, uy yumushlari va topshiriqlarini bajarishda; katta yoshli o'smirlar va kattalar qo'ng'iroq qilishni, hisob-kitoblarni to'lashni, uchrashuvga kelishni unutishadi.[3]

Diqqat yetishmasligi giperaktivligi buzilishi sindromi (DYGB) bo'lgan bolalar o'zlarini boshqalar yonida juda yomon tutishlari mumkin. Shunday qilib, farzandingizning xatti - harakatlarini boshqarish rejasi farzandingizni to'g'ri xulq - atvorga yo'naltiruvchi strategiyalarni o'z ichiga oladi.

Xulq - atvorni boshqarish rejasi quyidagilarni o'z ichiga oladi

_ yaxshi xulq - atvorni rag'batlantirish strategiyalari

_ bolangizga boshqalar bilan munosabatda bo'lishga yordam beradigan ijtimoiy ko'nikmalar

_. bolangizning energiya darajasini va charchoqni boshqarish strategiyalari

_. bolangizni sinfda qo'llab - quvvatlash strategilari.

Barcha bolalar o'zlarining energiya darajasini boshqara olsalar va charchamasalar, o'zlarini yaxshi tutishlari osonroqdir.

Diqqat yetishmasligi va geperaktivlik sindromi bilan kasaallangan bolalarni davolashda asosan bolaning kun tartibiga e'tibor berish kerak. Bundan tashqari bolani haddan tashqari charchatmaslik, uy vazifalarini birdaniga emas bo'lib - bo'lib bajartirish lozim va bu vaqt oralig'ida jismoniy tanaffusga ham vaqt ajratish lozim.[6]

XULOSA

Xulosa qilib shuni ta'kidlash joizki, DEHB eng munozarali va bahsli ruhiykasalliklardan biridir. DEHB va uni davolash kamida 1970-yillardan beri izlanib

kelinmoqda. Ushbu sindromning mavjudligiga ko'plab shifokorlar, o'qituvchilar, yuqori lavozimli siyosatchilar, ota-onalar va ommaviy axborot vositalari tomonidanshubha bilan qaraladi. DEHB haqidagi fikrlar doirasi juda keng — bu kasallik mavjudligiga ishonmaydiganlardan tortib, bu holat uchun genetik yoki fiziologik shartlar mavjudligiga ishonadiganlargacha. Ba'zi tadqiqotchilar hatto iqlim omillarining bolalarda DEHB rivojlanishiga ta'sirini ta'kidlaydilar.DEHB nimadan iboratligi haqida aniqlik yo'qligi va diagnostika mezonlarining o'zgarishi chalkashlikka olib keladi. Davolashning axloqiy va huquqiy masalalari ayniqsa terapiyada psixostimulyatorlardan foydalanish, shuningdek, farmatsevtika kompaniyalaridan pul oladigan guruhlar va shaxslar tomonidan DEHB stimulyatorlarini reklama qilish munozaralarning asosiy yo'nalishlari sifatida paydo bo'ldi .Ota-onalarga bolani to'g'ri tarbiyalash usullarini o'rgatish. Bolalarni ta'lim tizimda qo'llab-quvvatlash uchun xulq-atvor usullariga asoslangan amaliy ishlanmalar, masalan, aralashuv tizimi va kerakli xatti-harakatlarni qo'llab-quvvatlash, o'quvchilarning qiyin xatti-harakatlarini funktsional baholash va muammolarni hal qilish uchun o'quv muhitini qayta loyihalashni ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abramova, G.S. Rivojlanish psixologiyasi [Matn]: darslik / G.S. Abramova. – M.: Akademiya, 2003. – 206 b.
2. Aleksandrova, T.V. Jonli tovushlar yoki maktabgacha yoshdagi bolalar uchun fonetika [Matn]: nutq terapevtlari va o'qituvchilari uchun o'quv-uslubiy qo'llanma / T.V. Aleksandrova. – Sankt-Peterburg: Detstvo-press, 2005. – 48 p.
3. Alekseev, O. L. Sindromni tuzatishga integratsiyalashgan yondashuv diqqat etishmasligi giperaktivlik buzilishi [Matn] / O.L. Alekseev, A.A. Qirolicha // Maxsus ta'lim. – 2010. – No 3. – B. 5 – 13
4. Badalyan, L.O. Neyropatologiya [Matn]: talabalar uchun darslik Pedagogika institutlarining defektologiya fakultetlari mutaxassisliklari bo'yyicha / L.O. Badalyan. – M.: Ta'lim, 2000. – 378 b.
5. Beltyukov, V.I. Bolalarning nutq tovushlarini o'zlashtirishi to'g'risida [Matn]: o'quv nafaqa / V.I. Beltyukov. – M.: Ta'lim, 2004. – 91 b.
6. Belyakova, G.P. Bolalar bog'chasida katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarda shakllanishi Til hodisalaridan boshlang'ich xabardorlik bog'i [Elektron resurs]: Pedagogika fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun dissertatsiya / G.P. Belyakova // Dissertatsiyalarning elektron ilmiy kutubxonasi. Ariza berilgan sana: 01/05/2018. Kirish rejimi: http://www.dissercat.com/content/formirovanie-u_starshikh-doshkolnikov-v-detskom-sadu-elementarnogo-osoznaniya-yazykovykh-yav
7. Bryazgunov, I.P. Bezovta bola yoki giperaktivlik haqida hamma narsa bolalar [Matn]: uslubiy qo'llanma / I.P. Bryazgunov, E.V. Kasatikova. - M.: Psixoterapiya instituti, - 2001. - 96 p